

УДК 338.28

<https://doi.org/10.34142/24130060.2022.25.2.05>

СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ

І.О. Поліщук

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті здійснено спробу проаналізувати та узагальнити зарубіжний досвід дослідження та впровадження соціальних інновацій в сучасних умовах розвитку суспільства.

Акцент робиться на реконструкції історії введення у науковий обіг західної системи соціально-політичного знання терміну «соціальні інновації».

Зазначається, що доцільним у міжнародній практиці є розгляд соціальних інновацій як основного інструменту мобілізації ресурсів для вирішення соціальних викликів у Європі та як необхідного елементу технологічних інновацій та соціально-економічного розвитку та як засобу для досягнення більшого соціального результату меншими зусиллями.

Ключові слова: соціальні інновації, соціально-економічний розвиток, дослідницькі проекти, управлінський процес.

SOCIAL INNOVATIONS IN MODERN SOCIETY: INTERNATIONAL EXPERIENCE OF RESEARCH AND IMPLEMENTATION

I. Polischuk

The article attempts to analyze and summarize the foreign experience of research and implementation of social innovations in modern conditions of social development.

Emphasis is placed on the reconstruction of the history of the introduction of the term «social innovation» into the scientific circulation of the Western system of socio-political knowledge.

It is noted that it is expedient in international practice to consider social innovation as the main tool for mobilizing resources to solve social challenges in Europe and as a necessary element of technological innovation and socio-economic development and as a means to achieve a greater social result with less effort.

It is justified that the relevance of further research on social innovations is determined by such factors as:

*objective and subjective reasons of different levels of the economy;
searching for alternative ways of solving social problems;
the evolution of socio-economic systems;
transition from one technological system to another;
changing relations between economic agents.*

The following areas of social innovation relevant for modern society are highlighted:

institutional support: at the government level, political and public figures, foundations, partner organizations; open access sources, thanks to which intellectual property becomes a common property;

complex adaptive systems with built-in mechanisms that allow adaptation to changing conditions; a collective approach that allows to combine the efforts of all interested parties; innovations in the field of public services; social entrepreneurship, manifested in the creation of new socially oriented organizations; business, especially in the field of service provision; the spread (diffusion) of innovations, which is manifested in the discovery of new areas of application and improvement of innovations that continue after their introduction; local aspects that create favorable local conditions for the introduction of innovations.

Key words: *social innovations, socio-economic development, research projects, management process.*

Постановка проблеми. Сьогодні у науковому дискурсі активно обговорюється проблема статусу соціальних інновацій як явища економічного, суспільного та політичного життя.

Аналіз актуальних досліджень. Вчені розглядають в основному питання, пов'язані з роллю держави у соціально-інноваційному процесі, ідентифікацією їх сутності та змісту, а також розбіжності між цим явищем та інноваціями у соціальній сфері.

Панорама відповідних досліджень іноземних та вітчизняних учених є досить широкою та різноманітною. У науковому дискурсі дана проблематика отримала вивчення в дослідженнях таких фахівців, як: В. Антадзе, Б. Бад, В. Вурберг, Ф. Беккерс, П. Друкер, А. Девіс, Ю. Бажал, А. Гальчинський, В. Гордєєв, В. Норман, Д. Черванєв, В. Стадник, Р. Патрік, М. Портер, Б. Твіс, Л. Туммерс, Р. Фостер, М. Хучек, Ю. Яковець, Л. Якобсон та ін.

Метою статті є спроба розглянути та узагальнити зарубіжний досвід дослідження та впровадження соціальних інновацій в сучасних умовах розвитку суспільства.

Виклад основного матеріалу. Поняття «соціальні інновації» вперше увів у науковий обіг Й. Шумпетер. Він розумів під соціальними інноваціями процес творчої руйнації, що призводить до появи нових комбінацій ресурсів у діловій, культурній та політичній сфері (Shumpeter, 2011, s. 143).

Згодом вчені зробили багато спроб дати визначення цього поняття. В основі інтерпретацій про соціальні інновації є розуміння того, що вони включають цінності, ролі та норми – моделі взаємної співпраці та взаємодії, які формують створення нових рішень і понять. Усіма фахівцями визнається,

що інновації як найважливіше джерело економічного зростання – це економічний механізм чи технічний прогрес, а й соціальний феномен.

У 1960-х роках. всебічне вивчення соціальних інновацій мало місце у працях М. Янга та П. Друкера. У 1970-х роках термін «соціальні інновації» став використовуватися французькими авторами Ж. Аталлі, Ж. Фурньє, П. Розанваллоном та ін.

Проте, соціальні інновації та їх прояви виникли задовго до цього. Ще Б. Франклін запропонував низку модифікацій щодо соціальної організації громад. М. Вебер, К. Маркс та Е. Дюркгейм закликали взяти до уваги різноманітні процеси, пов'язані із соціальними трансформаціями.

Поняття «соціальна інновація» у його сучасній інтерпретації пов'язують з ім'ям М. Юнуса, засновника «Гремін Банку», засновника медалі за соціальні інновації, відомого Нобелівського лауреата 2006 р. за порятунок від злиднів мільйонів людей. М. Юнус вважає соціальні інновації ліками, якщо хворий – суспільство... (Yunus and Jolis, 2008, p. 127). Успішною версією соціальної інновації є розроблена ним унікальна модель мікрокредитування, що представляє за своєю суттю, так зване, солідарне кредитування, не передбачала перевірку кредитоспроможності позичальника, а оцінку людського потенціалу групи, якій видавалися кошти. Першу медаль за соціальні інновації вручили у березні 2010 р. Хілтону Стівену, голові Conrad N. Hilton Foundation, який захищає дітей, забезпечує бідняків чистою водою та допомагає бездомним.

У XXI ст. соціальні інновації почали розглядатися у світлі досягнення економічних результатів новими способами, оскільки зміна різних аспектів гуртожитку впливає успішність впровадження нових технологій. Соціальні інновації найбільш активно почали розвиватися та підтримуватися після економічної кризи 2008-2009 років. та подальшого зниження державних витрат на соціальну сферу.

Перед світовим співтовариством гостро постало завдання переходу до сталого типу соціально-економічного розвитку. У документах Аналітичного

центру Європейської комісії та Європейської комісії соціальні інновації розглядаються як основний інструмент мобілізації ресурсів для вирішення соціальних викликів у Європі, як необхідний елемент технологічних інновацій та соціально-економічного розвитку та як інструмент для досягнення більшого соціального результату меншими зусиллями.

У даний час концепція соціальних інновацій поєднує різні інноваційні методи для вирішення найнагальніших проблем, що стоять перед суспільством, таких як безробіття, бідність, захист навколишнього середовища.

Ще п'ятнадцять років тому ця концепція була відсутня в теорії соціального розвитку, але зараз перед державними та політичними діячами, представниками науки та освіти, бізнесу, а також усіма активними громадянами стоїть завдання шукати нові підходи для вирішення проблем, що стоять перед планетою Земля. У зв'язку з цим пропонується наступне визначення соціальних інновацій – це нові рішення (продукти, послуги, моделі, ринки, процеси тощо), які одночасно задовольняють соціальну потребу (ефективніше, ніж існуючі рішення) та призводять до нових або покращених можливостей та відносинам, більш ефективному використанню активів та ресурсів (Caulier-Grice and others, 2012, p. 38).

Підвищений інтерес до соціальних інновацій як об'єкта наукового дослідження спостерігається останні тридцять років, що обумовлено як пошуком альтернативних способів вирішення проблем суспільного сектору, так і трансформацією відносин між економічними агентами, викликаною технологічною революцією. Вона викликала усунення інтересів та стимулів окремих економічних агентів в екологічну, соціальну, культурну та інші сфери.

Різноманітність визначень соціальних інновацій частково є відображенням того факту, що їхнє практичне застосування варіюється залежно від культурних особливостей країн, а також від сфер діяльності, де

ці інновації впроваджуються. Деякі дослідники визначають їх як один із типів інновацій у широкому розумінні.

Соціальні інновації є невід'ємною частиною соціально-економічного розвитку, оскільки передбачають якісні зміни всіх його факторів та результатів. У зв'язку з цим одним із основних аспектів вивчення даного явища є розвиток теоретико-методологічних уявлень про змістовну основу соціальних інновацій. Отже, актуальність дослідження змістовної основи соціальних інновацій зумовлена такими чинниками як:

об'єктивними і суб'єктивними причинами різних рівнів економіки;
пошуком альтернативних способів вирішення суспільних проблем;
еволюціонуванням соціально-економічних систем;
переходом від одного технологічного укладу до іншого;
зміною відносин між економічними агентами.

Можна виділити такі основні напрями соціальних інновацій:

1) інституційна підтримка: на урядовому рівні, політичними та громадськими діями, фондами, партнерськими організаціями, що об'єднують кошти, що надаються державним, приватним та корпоративним секторами;

2) джерела відкритого доступу, завдяки яким інтелектуальна власність стає загальним надбанням;

3) комплексні адаптивні системи з вбудованими механізмами, що дозволяють адаптуватися до умов, що змінюються;

4) колективний підхід, що дозволяє об'єднати зусилля всіх зацікавлених сторін, наприклад, акціонерів та менеджерів, які спільно приймають рішення про розвиток бізнесу, або бізнес, що взаємодіє з органами державного регулювання з метою вдосконалення законодавства;

5) інновації у сфері державних послуг, вперше впроваджені у низці скандинавських та азійських країн. Уряди все більше усвідомлюють необхідність модернізації у таких сферах, як охорона здоров'я, освіта та розвиток демократії;

6) соціальне підприємництво, що виявляється у створенні нових соціально-орієнтованих організацій;

7) бізнес, особливо у сфері надання послуг;

8) поширення (дифузія) інновацій, що виявляється у відкритті нових областей застосування та вдосконаленні інновацій, що продовжуються після їх впровадження;

9) локальні аспекти, що створюють сприятливі місцеві умови запровадження інновацій (Hubskaia ta Strelyna, 2014, s. 71).

Інтенсивний розвиток соціально-інноваційної діяльності підтверджується тим, що звичні нині для індивідів явища, насамперед, розглядалися як соціальні інновації. Наприклад, ідея Фрідріха Фребеля про дошкільне виховання спочатку мала інноваційний характер і була втілена в перший дитячий садок у 1837 р.

Серед основних найбільш відомих прикладів соціальних інновацій у світовій практиці також такі глобальні проекти, як Відкритий університет, Вікіпедія, проекти масової освіти, в тому числа проектів BigIssue, KhanAcademy, Coursera та багато іншого.

Своєчасність вивчення зазначеної галузі знань підтверджується різким збільшенням у Європі числа таких дослідницьких проектів із соціальних інновацій, як «ITSOIN», «CRESSI», «SIMPACT», «SIDrive», «TRANSIT», «ImPRovE», «ThirdSectorImpact», «WILCO», «BENISI», «SOCIALPOLIS», «PASHMINA», «TEPSIE», «SINGOCOM», «KATARSIS».

Також можна назвати такі конференції як:

Young Foundation у Лондоні;

«Social Innovation Summit» у Сан-Франциско;

Форум соціальних інновацій у Туреччині;

регулярні зустрічі TACSI в Австралії;

діяльність та проекти Офісу соціальних інновацій та громадянської участі у Білому домі у Вашингтоні;

Міністерство соціального розвитку та соціальних інновацій у Британській Колумбії;

«Social Innovation Residency» в Канаді і т.д.

Необхідно також згадати про окремий напрямок інноваційного розвитку в соціальній діяльності: це впровадження нових технологічних рішень для врегулювання соціально значущих проблем, зокрема, застосування нових способів діагностики в медицині, використання технологій заощадження в ЖКГ, впровадження сучасних засобів комунікації в системі освіти тощо.

Соціальні інновації є важливим елементом під час трансформації відносин між державою та громадянським суспільством. Імпульсом даної трансформації є дискусія про роль третього сектора та соціальної економіки, їхню взаємодію з приватним сектором. Подібні дискусії особливо розгорнулися останні десятиліття на тлі провалів ринкового механізму.

Модель «третього сектора» передбачає мультиспівпрацю з метою формування нових та соціально-прогресивних альянсів. Соціальні інновації тут виступають як нові інституційні підходи до організації робіт, надання послуг та алокації ресурсів (Lloyd, 2004, p. 193).

Переміщення інтересу до соціальних інновацій у Європі, насамперед, пов'язане з розвитком координуючої парадигми держави. Тут соціальні інновації розглядаються як інструмент сталого та «розумного» розвитку, завдяки якому досягається соціальна згуртованість, пом'якшується рецесійний тиск та формується нова модель соціальної політики (European Commission, 2010).

Загалом, зарубіжний досвід підвищення ефективності соціальної політики на основі соціальних інновацій має міцні засади, оскільки всебічно підтримується державою. Діяльність European Commission з розвитку соціальних інновацій базується на Innovation Union initiative (2010 p.) та Social Investment Package (2013 p.). Дані документи сприяють стимулюванню, впровадженню та тиражуванню соціальних інноваційних рішень та націлені

на просування соціальних інновацій як джерела зростання та збільшення кількості робочих місць, широкий обмін інформацією про соціальні інновації в Європі; підтримку інноваційних підприємців та мобілізацію інвесторів громадських організацій (European Commission, 2013).

Інноваційна інертність соціально-економічної системи може виявлятися у таких формах, як відсутність переконаності у своєчасності та необхідності інновацій, відстрочення початку процесу змін, спроби саботувати зміни всередині організації, відсутність готовності взяти особисту участь у заходах щодо здійснення нововведень.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, переваги застосування соціальних інновацій як засобу оптимізації та якісного поліпшення соціоуправлінських процесів у системі управління суспільством визначаються унікальним поєднанням їх оптимізаційно-конструктивних властивостей, а саме:

1) стійке регулювання взаємовідносин між учасниками спільної управлінської діяльності: полегшення координації дій та їх поставлених завдань керування;

2) конструювання управлінського процесу як послідовності взаємозалежних стадій, процедур та операцій; алгоритмізація процедур та операцій, чітка програмованість дій кожного учасника процесу: досягнення потрібного ступеня формалізації інститутів та процесів управління, забезпечення їхньої транспарентності та контрольованості;

3) забезпечення точності виконання управлінських процедур та операцій, мінімізація відхилень у результатах: можливості зниження ризиків неефективності виконання управлінських рішень у системі міжнародних відносин.

Без перебільшення можна сказати, що саме за соціальними інноваціями є основна перспектива майбутнього розвитку людського суспільства у XXI столітті. Й, очевидно, що вони саме як провідний метод оптимізації та

якісного поліпшення соціоуправлінських процесів у системі управління сучасним суспільством потребують подальших комплексних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шумпетер, Й., 2011. *Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу*. Переклад з англійської В. Старка. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія».
2. Yunus, M. and Jolis, A. 2008. *Banker to the Poor: Micro-lending and the Battle against World Poverty*. Sydney: Read How You Want.
3. Caulier-Grice, J., Davies, A., Patrick, R. and Norman, W., 2012. The Young Foundation. In: *Defining Social Innovation. European Commission*. Brussels.
4. Губская, Н. В. та Стрелина, Е. Н., 2014. Социальные инновации в условиях экономического кризиса. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*, 2(6), с. 69-73.
5. Lloyd, P. 2004. The European Union and its Programmes Related to the Third System. *The Third Sector in Europe. Globalization and Welfare series*, p.188-205.
6. European Commission, 2010. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Europe 2020, Flagship Initiative Innovation Union, SEC. 2010*. Available at: https://ec.europa.eu/research/innovation-union/pdf/innovationunion-communication_en.pdf. [Accessed 14 September 2022].
7. European Commission, 2013. *Social Innovation: European Commission*. Available at: https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/innovation/social_en [Accessed 14 September 2022].

REFERENCES

1. Shumpeter, Y., 2011. *Teoriia ekonomichnoho rozvytku: Doslidzhennia prybutkiv, kapitalu, kredytu, vidsotka ta ekonomichnoho tsyklu*. Pereklad z anhliiskoi V. Starka. Kyiv: Vydavnychi dim «Kyievo-Mohylianska akademiia».
2. Yunus, M. and Jolis, A. 2008. *Banker to the Poor: Micro-lending and the Battle against World Poverty*. Sydney: Read How You Want.
3. Caulier-Grice, J., Davies, A., Patrick, R. and Norman, W., 2012. The Young Foundation. In: *Defining Social Innovation. European Commission*. Brussels.
4. Hubskaia, N. V. ta Strelyna, E. N., 2014. Sotsyalnye ynnovatsyy v uslovyakh ekonomicheskoho kryzysa. *Visnyk studentskoho naukovoho tovarystva DonNU imeni Vasylia Stusa*, 2(6), s. 69-73.
5. Lloyd, P. 2004. The European Union and its Programmes Related to the Third System. *The Third Sector in Europe. Globalization and Welfare series*, p.188-205.
6. European Commission, 2010. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Europe 2020, Flagship Initiative Innovation Union, SEC. 2010*. Available at: https://ec.europa.eu/research/innovation-union/pdf/innovationunion-communication_en.pdf. [Accessed 14 September 2022].
7. European Commission, 2013. *Social Innovation: European Commission*. Available at: https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/innovation/social_en [Accessed 14 September 2022].

Інформація про автора

Поліщук Ігор Олексійович – доктор політичних наук, професор, професор кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого; e-mail: i_polischuk@ukr.net; ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6864-4425>.

Стаття надійшла до редакції: 03.10.2022 р. Прийнята до друку: 24.10.2022 р.